Kulturutskottets betänkande

1978/79:5

med anledning av motion om ortnamnens kulturhistoriska värde

Motionen

I motionen 1977/78:562, vars behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1977/78:28 uppskjutits till riksmötet 1978/79, har Ivan Svanström m. fl. (c) yrkat att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om en utredning om ortnamnens kulturhistoriska värde i enlighet med vad som anförts i motionen.

Motionärerna erinrar om att riksdagen vid beslutet för några år sedan om omläggning av fastighetsregistreringen i princip uttalade sig för bibehållande av alla ortnamn. De framhåller att våra bostadsadresser är bland de viktigaste bärarna av våra kulturhistoriskt värdefulla ortnamn. Av postverket påbörjade försök med införande av nya bostadsadresser på landsbygden bestående av vägnamn och vägnummer anses oroande. Det nya systemet innebär att det kommer att behövas tusentals nya vägnamn. Dessa kommer inte att kunna tillvarata de värden som nu finns i ortnamnen som levande kulturminnen. Motionärerna synes anse att det inte behöver innebära några problem ur adresseringssynpunkt att på landet använda både gårds- eller bynamn och sockennamn. Förändringar av ortsbenämningar bör inte kunna genomföras mot de berördas vilja, vare sig av datatekniska eller av andra skäl.

Motionärerna framhåller att förändringar beträffande ortnamnens användning har väsentligt större betydelse än som hittills beaktats. Det behövs därför en kulturhistorisk utvärdering. Denna bör lämpligen utföras under medverkan av dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) och Riksförbundet för hembygdsvård. Utredningen bör också innehålla riktlinjer för ortnamnens bevarande i samhällets alla verksamheter.

Remissyttranden

Postverket framhåller betydelsen av att varje postförsändelse är försedd med enkel och tydlig adress. På landsbygden förekommer många olika typer av adresseringar – ibland by- eller gårdsnamn, ibland postlådenummer, ibland bådadera. By- och gårdsnamn som adresser är svåra att hantera särskilt för vikarier och de medför också svårigheter vid postsorteringen. Ibland förekommer det vidare att det inom en adressort finns flera gårdar med samma namn. Postlådenumreringen är inte heller utan nackdelar. Den slås sönder vid omorganisationer och nybebyggelse och kan inte utan vidare användas för lokalisering av fastigheter på landsbygden. Det är sedan länge ett starkt postalt önskemål att få fram ett bättre adresseringssystem på

landsbygden än man har f. n.

Postverket utreder f. n. frågan om ett nytt adresseringssystem. Ett dylikt system bör enligt verkets mening tillgodose både postala och utompostala funktioner i samhället, det bör ha en geografisk anknytning och helst också vara opåverkbart av organisationsförändringar och nybebyggelser. I Kristianstads kommun pågår f. n. ett försök med ett adresseringssystem som bygger på vägnamn och vägnummer. Det genomförs i samarbete med kommunen och har från en rad håll mötts av övervägande positiva reaktioner.

Under utredningsarbetet försöker postverket få en uppfattning om vilka önskemål och krav i fråga om adresseringssystem man har inom olika statliga verk och andra organ. Verket är medvetet om de synpunkter på frågan som man har inom Riksförbundet för hembygdsvård. I remissyttrandet uttalas också att verket har stor förståelse för de kulturhistoriska aspekterna och för vikten av att gamla by- och gårdsnamn bevaras. Postverket vill "naturligtvis inte på något sätt motarbeta dessa intressen" utan i stället förena dem med andra intressen från viktiga samhällsfunktioner.

I en rapport från "postverkets arbetsgrupp för adressering på landsbygden" konstateras att ett system med vägnamn och vägnummer har en rad fördelar för posten men också vissa fördelar bl. a. för samhällsplaneringen. Arbetsgruppen anser att erfarenheterna tyder på att systemet "från principiell synpunkt inte har några direkta nackdelar". Samtidigt nämns dock som en nackdel de "svårigheter och invändningar som finns när det gäller att tillgodose långt gående språkliga och kulturhistoriska aspekter". Ett positivt intresse för vägnamnssystemet har visats av olika statliga verk och andra organ. Gruppen föreslår att försök påbörjas i flera kommuner.

Riksantikvarieämbetet anser att postverkets aktuella försöksverksamhet är oroande. Om systemet med vägnamn och vägnummer genomförs i fråga om post och annan samhällelig service riskerar man att de hävdvunna bebyggelsenamnen på sikt trängs ut och får samma undanskymda roll som kvartersnamnen i städerna. Som en olägenhet med det föreslagna systemet påpekas att det innebär att man utöver postnumren får ännu en sifferkombination – det behövs bara att en enda siffra är fel för att hela adressangivningen skall bli felaktig.

Ämbetet betonar starkt ortnamnens kulturhistoriska värde och erinrar om att ämbetet är författningsenlig remissinstans för den kulturhistoriska granskningen av registerbeteckningsreformen.

Ämbetet anser att det behövs en allsidig utredning om namnfrågor i riket. De kulturhistoriska och sociala värden som ligger i att de hävdvunna ortnamnen bevaras i levande och ändamålsenligt bruk bör utredas och vidare de eventuella behoven av en särskild lagstiftning till skydd för landets ortnamn och av en namnnämnd (namnmyndighet). En namnnämnd bör ha fristående karaktär med språklig och kulturhistorisk expertis och representanter för de myndigheter som handlägger namnfrågor.

Lantmäteriverket erinrar om att verket i sitt yttrande över en framställning av Kommunförbundet förordat en utredning angående bl. a. målinriktningen för ortnamnspolitiken. Syftet med motionen kommer att bli tillgodosett om en dylik utredning kommer till stånd.

DOVA-nämnden hälsar med tillfredsställelse att problem som rör ortnamnen i vårt land uppmärksammas. Nämnden erinrar om att Svenska kommunförbundet i en skrivelse till bostadsdepartementet för två år sedan aktualiserade frågor om primärkommunal beslutskompetens angående namnsättning av gator m. m. DOVA-nämnden ansluter sig i allt väsentligt till vad lantmäteriverket (LMV) uttalat i ett yttrande över denna framställning. LMV underströk vikten av att målen för ortnamnspolitiken blir analyserade och bestämda, vilket bedömdes vara en krävande uppgift "inte minst på grund av att olika synsätt och intressen gör sig gällande i frågan".

DOVA-nämnden anser att tiden nu är mogen för en utredning om målinriktningen för ortnamnspolitiken, fördelningen av besluts- och tillsynsbefogenheter i ortnamnsfrågor, förfarandet i sådana frågor samt behovet av författningsreglering. Inom ramen för en sådan utredning kan syftet med motionen bli tillgodosett. DOVA-nämnden tillstyrker en utredning som tar sikte på alla delproblem i vad gäller ortnamnsverksamheten.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om postverkets försök med ett nytt adresseringssystem på landsbygden med vägnamn och vägnummer uppmärksammades vid 1976/77 års riksmöte i motionen 514 av Ivan Svanström (c) och Bengt Kindbom (c). Motionärerna hävdade därvid samma synpunkter som i den nu föreliggande motionen och hemställde att riksdagen skulle besluta att hos regeringen begära att en översyn av planerade adressförändringar hos postverket genom DOVA eller på annat sätt verkställs med särskild hänsyn tagen till de kulturhistoriska värderingarna i sammanhanget.

Trafikutskottet behandlade motionen i sitt betänkande 1976/77:12 och anförde därvid (s. 6) följande.

Enligt vad utskottet erfarit pågår vidare inom verket en fortlöpande översyn av adresseringssystemet för bl. a. landsbygdens del. I samband därmed har inom vissa områden och i samråd med vederbörande kommunala myndigheter och organ samt representanter för hembygdsvården m. fl. en begränsad försöksverksamhet igångsatts i syfte att nå fram till rationella eller eljest lämpliga lösningar av hithörande frågor. Avsikten har angetts vara att i samma ordning en utvärdering av försöksverksamheten skall ske. Utskottet förutsätter att såväl härvid som vid den fortsatta översynen hänsyn i all den utsträckning som befinnes praktiskt möjlig tas till kulturhistoriska synpunkter av det slag som aktualiserats i motionen. Därest postverket i samband därmed finner ett närmare samarbete med DOVA, riksantikvarieämbetet eller annat organ lämpligt utgår utskottet givetvis från att detta

kommer till stånd.

Under hänvisning till vad utskottet sålunda anfört synes någon särskild framställning i ämnet från riksdagens sida med anledning av motionen ej f. n. vara påkallad.

Utskottet

Enligt utskottets uppfattning är det en angelägen kulturfråga som aktualiserats i motionen. Liksom den äldre, kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen har de gamla namnen på gårdar, byar och socknar ett kulturellt värde som inte får underskattas.

I sitt remissyttrande över motionen har lantmäteriverket erinrat om att verket i annat sammanhang hos regeringen förordat en utredning angående bl. a. målinriktningen för ortnamnspolitiken. Verket anser att syftet med motionen kommer att bli tillgodosett om en dylik utredning kommer till stånd. Riksantikvarieämbetet har tillstyrkt en allsidig utredning om namnfrågor i riket och DOVA-nämnden en utredning som tar sikte på alla delproblem i vad gäller ortnamnsverksamheten.

Utskottet finner det önskvärt att en allsidig utredning på ortnamnsområdet kommer till stånd och att i denna beaktas bl. a. de synpunkter som anförts i de tre sistnämnda yttrandena över motionen. Enligt utskottets uppfattning är det önskvärt att bl. a. den sakkunskap som finns inom DOVA får tillfälle att medverka i utredningsarbetet.

Utskottet anser att riksdagen som sin mening bör ge till känna för regeringen vad utskottet anfört med anledning av motionen.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen som sin mening ger till känna för regeringen vad utskottet med anledning av motionen 1977/78:562 anfört angående behovet av en allsidig utredning på ortnamnsområdet.

Stockholm den 10 oktober 1978

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Tore Nilsson (m), Ingemar Leander (s), Olle Eriksson (c), Åke Green (s), Tyra Johansson (s), Karl-Eric Norrby (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Hans Alsén (s), Kerstin Göthberg (c), Catarina Rönnung (s), Gunnar Richardson (fp), Lars Ahlmark (m) och Börje Stensson (fp).

GOTAB 58559 Stockholm 1978